

In memoriam Paul Kokla

(17. VIII 1929 – 16. V 2020)

Foto: erakogu

16. mail lahkus oma 91. eluaastal väljapaistev keeleteadlane ja õppejõud Paul Kokla.

Paul Kokla sündis 17. augustil 1929. aastal Hiiumaal Kärdlas. Pärast kohaliku keskkooli lõpetamist tahtis ta minna merekooli. Just siis muudeti aga merekoolid venekeelseks ja tuli sellest loobuda, sest Paul Koklal ei olnud soovi hakata Eestis vene keeles õppima, kuigi ta seda keelt oskas. Nii astus ta 1950. aastal Tartu ülikooli. Et tol aastal ei olnud vastuvõttu germanistika erialale, valis ta eesti filoloogiat ja soome-ugri keeled. Tollase Tartu Riikliku Ülikooli lõpetas ta 1955. aastal, olles omandanud ka heal tasemel ungari ja soome keele oskuse. Esimest, mis oli tema lemmikuks kogu eluaja, sai ta kohe kasutada, kui koos ülikoolikaaslastega tõlgiti ungari muinasjutukogumik „Imeflöö” (1959). Teist läks kõigepealt vaja esi-

mesel töökohal Eesti Raadio soomekeelsete saadete toimetuses ning hiljem sõnaraamatute koostamisel. Kuid Paul Kokla peamine huvi oli keeleteadus: töötanud raadios kaks aastat, asus ta, niipea kui võimalus tekkis, õppima aspirantuuris Tartu ülikooli soome-ugri keelte kateedri juures (1957–1960).

Paul Kokla diplomitöö käsitles vepsa keele tuletussuffikseid, mille jaoks oli ta ise Vepsamaal materjali kogunud, kust ilmnes vepsa ning mari ja mordva kunagisi tihedamaid seoseid. Aspirantuuri ajal hakkaski ta süvenenult tegelema mari keelega ja õppis selle selgeks, käies mitmel korral Marimaal ekspeditsioonil väitekirja jaoks ainest kogumas. Pärast aspirantuuri siirdus ta tööle Tallinnasse Keele ja Kirjanduse Instituuti ja kaitses 1964. aastal kandidaaditöö „Possessiivsufiksid mari keeles”, mis on kahjuks jäänud käsikirja. Mari keele kohta avaldas Paul Kokla ligi neljakümne aasta jooksul rohkesti artikleid: need käsitlevad ennekõike possessiivsufikseid, aga ka mari käändesüsteemi, noomeni- ja verbivorme, postpositioone, morfofonoloogiat, lausekonstruktsioone, häälikuajalugu, kirjakeele ajalugu ja mari ühtse kirjakeele loomise võimalikkust. Lisaks ilmus talt mari keele alaste tööde retsensioone ning ülevaatlik artikkel „Marilaste keel ja maa sugulase silmaga” (1970). Ta kirjutas teadusartikleid ka meie teiste sugulaskeelte kohta.

Paul Kokla oli üks eesti keele etümoloogilise kartoteegi loomise algatajaid ja selle töörühma esimene juht. Kartoteegi koostamist alustati Keele ja Kirjanduse Instituudi soome-ugri keelte sektoris 1970. aastate algul ja sellega on ta andnud oma panuse „Eesti etümoloogiasõnaraamatu” (2012) väljaandmise. Kartoteegiga on suuremal või väiksemal määral seotud Paul Kokla artiklid „Eesti keele etümoloogilise uurimise minevik ja tulevik” (1975), „Etümoloogia ja leksikograafia” (1977) ja

„Kontrastive Untersuchungen zur Übernahme internationaler Wörter im Estnischen, Finnischen und Ungarischen“ (1975) ning Robert Hinderlingi laensõnade geograafiat käsitleva raamatu „Die deutsch-estnischen Lehnwortbeziehungen im Rahmen einer europäischen Lehnwortgeographie“ retsensioon (1982).

Teiste soome-ugri keelte kõrval tegeles Paul Kokla ka oma emakeelega. Teda huvitasid eesti kirjakeelega ning kirjakeeltega laiemalt seotud probleemid. Juba 1962. aastal tutvustas ta ungari keeleteadlase Ödön Lavotha eesti keele õpikut ja hiljem kirjutas ta neil teemadel 1980., eriti aga 1990. aastail, näiteks artiklid „Zum Problem einer einheitlichen Schriftsprache“ (1981), „Kielenuudistus ja kielensäätely viron kirjakielen kehittämismalleina“ (1982), „Entstehung einer einheitlichen estnischen Schriftsprache“ (1985), „Überlebensmöglichkeiten einer Sprache: Estland“ (1993), „Staatsprache und Minderheitssprache (Die estnische Sprache zwischen Ost und West)“ (1994), „Gondolatok az észt nép nemzeti ünnepén“ (1994), „Eesti keele ja eestluse väljavaateid“ (1996). 1997. aastal toimetas ta Margarita Kuznetsova marikeelse eesti keele õpiku käsikirja.

Oma kodusaare keelega hakkas Paul Kokla põhjalikumalt tegelema alles pensionil olles. 2015. aastal ilmunud „Hiiu sõnaraamat“ on väljapaistev töö, mis valiti sama aasta parimaks keeleteoks. Hiiu murde asjatundja oli ta muidugi algusest peale: Paul Ariste on meenutanud, et kui tal oli vaja oma artiklite jaoks Hiiu murde seiku täpsustada, pöördus ta ikka üliõpilase Kokla poole.

Suurt tunnustust väärrib Paul Kokla töö eesti-soome ja soome-eesti sõnaraamatute koostamisel. Aastal 1971 ilmus Soomes „Virolais-suomalainen sanakirja“ ja 1972 Eestis „Eesti-soome sõnaraamat“, mille mõlema kaasautor ta oli. Selle loomuliku järjena kutsuti ta ka Eesti Keele Instituudi

ja Soome Kodumaa Keelte Uurimiskeskuse ühistöö, „Soome-eesti suursõnaraamat“ kaasautoriks (valmis 2003. aastal).

Paul Kokla elus oli tähtis koht õppejõutööl, mida ta alustas 1970. aastail. Algul õpetas ta eesti keelt, hiljem ka mari keelt ja soome-ugri keeleteadust. Aastail 1971–1973 oli ta Saksamaal Göttingeni ülikooli soome-ugri õppetooli eesti keele külalislektor, 1972. aastal lisaks samas ametis ka Hamburgi ülikooli soome-ugri õppetooli juures. Aastail 1980–1982 oli Paul Kokla Soomes Turu ülikooli eesti keele lektor ja õpetas ühtlasi 1981. aasta sügissemestril Helsingi ülikoolis mari keele grammatikat. Aastaiks 1992–1995 valiti ta Ungari Pécsi ülikooli soome-ugri keelte õppetooli juhatajaks. 1994. aasta sügissemestril töötas ta ka Budapesti katoliikliku ülikooli külalisprofessorina. Ungaris töötamise ajaga on Paul Kokla elus seotud veel üks tähtis saavutus: 1996. aastal kaitses ta Szegedi ülikoolis filosoofiadoktori kraadi (PhD). 1997. aasta kevadsemestril oli Paul Kokla külalisprofessor Hamburgi ülikoolis. Seejärel töötas ta mitu aastat Tallinna Pedagoogikaülikooli õppejõuna.

Mitme maa kõrgkoolides töötades tegi Paul Kokla väga palju Eesti, eriti aga eesti keele ja kultuuri tutvustamiseks ning kultuuri- ja teadussidemete arendamiseks. Juba oma õppejõutegevuse algusaastail kirjutas ta artikli „Einige Beziehungen der estnischen Kulturgeschichte zur Universität Göttingen“ (1973) ning ta Ungari-ajast pärineb kirjutis „Paar kildu eesti-ungari kultuurisuhetest“ (1995).

Paul Kokla jaoks oli väga tähtsal kohal 1965. aastal ilmumist alustanud keeleteaduslik ajakiri Советское финно-угроведение (aastast 1990 *Lingistica Uralica*). Ta oli ajakirja asutamise juures tegev selle esimesest päevast peale esmalt toimetajana. Pärast akadeemik Paul Ariste lahkumist töötas ta mitu aastat ajakirja peatoimetajana ning oli kuni elu lõpuni

toimetuskolleegiumi liige, kellelt võis alati saada häid nõuandeid ja soovitusi. Ta oli üks ajakirja struktuuri ja profiili kujundajaid ning nendele traditsiooniks saanud põhimõtetele on nüüd juba üle 50 aasta tuginetud. Ka ajakirja autorkonna tekkimisel oli Paul Koklal väga suuri teeneid. Tänu suurepärasele keelteoskusele ja laialdasele tutvusringkonnale leidis ta ajakirjale mitmelt maalt palju uusi autoreid.

Paul Kokla oli mitme teadusseltsi liige: Emakeele Selts, Soome-ugri Selts (Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsingi), Soome Keele Selts (Suomen Kielen Seura, Turu), Ungari Keeleteaduse Selts (Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest), Uurali-Altai Selts (Societas Uralo-Altica, Hamburg), Rahvusvaheline Hungaroloogia Selts (Nemzetközi Magyarásztudományi Társaság, Budapest). Samuti oli ta Rahvusvahelise Fenno-ugristide Komitee (ICFUC) ja Eesti Fenno-ugristide Komitee liige. Ta osales aktiivselt fennougristide kongressidel ning sümposioonidel ja konverentsidel.

Paul Kokla töö on pärvinud tunnustust: 1990. aastal sai temast Eesti NSV teeneline kultuuritegelane, 2010. aastal pälvis ta Soome Valge Roosi Rüütelkonna 1. järgu rüütliristi ning 2015. aastal Eesti Valgetähe V klassi ordeni.

Paul Kokla säilitas kuni lõpuni ärksa vaimu. Kuni jõudis, astus ta ikka läbi Linguistica Uralica toimetusest, viimati möödunud aasta hilissügisel, ning alati oli tal huvitavaid ja tabavaid, aga ka murelikke tähelepanekuid. Tema, kes oli olnud tegev keeleteaduse loomise juures, ei olnud rahul, et vägagi sageli ei võeta meil seda seadust tõsiselt, et avalikus ruumis võivad nii inglise kui ka vene keel. Kui ta oli juba haiglas, suhtlesime sõnumite kaudu, neist viimases kurtis ta, miks panevad eestlased lastele traditsiooniliste nimede asemel võõrapäraseid ja kunstlikke.

Jäägem ikka mäletama Paul Koklat kui head kolleegi ning tema nõuandeid, vaimukaid sõnavõtte ja hiiu huumorit.

VÄINO KLAUS